

סיכום הדף היומי

שקלא וטריא

בבא קמא פג

לעלו נשמת
דינה בת עטל ז"ל
עובריה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

חכמת יונית איסורה והתירה לקרובי מלכות / לשון יונית

(קושיה) וחכמת יונית מי איסרה?

והתניא אמר רבי בארץ ישראל לשון סורסי למה שכג לשון נלעג הוא? או לשון הקדש
או לשון יונית. שהוא צח. (היו סמוכים ליוון)

וא"ר יוסי בבל לשון ארמי למה? או לשון הקדש או לשון פרסי שהוא נאה מארמי.
(היו סמוכים לפרס).

(תירוץ) אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד שבני פלטין הקרובים למלכות מספרים
בה.

(קושיה) וחכמת יונית מי איסרה?

והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג קורא על עצמי המקרא הזה עיני עוללה
לנפשי בבכי ודמעה מכל משפחות דהיינו מכל בנות עירי - אלף ילדים בחורים היו בבית
אבא: חמש מאות מהם למדו תורה, חמש מאות למדו חכמת יונית, ולא נשתיר
מהם אלא אני כאן וכן אחי אבא בעסיא. [אין לומר שנענשו שנהגו שלא כהוגן, שהם היו
נשיאים ודאי ולא היו מניחים אם היה שום איסור ביניהם - מהרש"א]

(תירוץ) אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות.

וכדתינא המספר קומי לפנייהם במצח ומשייר בלורית מאחוריהם [פירוש אחר, דרך רומיים
גלגל שער שלמעלה מן האוזן]. הרי זה מדרכי האמורי.

אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות.

של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות.
[משנה] (4) לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו':

תנו רבנן לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת, אבל מגדל הוא
בעיר הסמוכה לספר גבול בימינו לגוים וקושרו ביום ומתירו בלילה.
תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים - נפקא מינה למיקם
עליה בארור.
אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי - תרגמה
נהרדעא - משמיענו שהיות ויש ישוב קבוע בבבל בישראלים הרבה, מותר לגדל כלבים.

דריש ר' דוסתאי דמן בירי ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ללמדך שאין
שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות חסר אחת, והיתה אשה
מעוברת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה
שתסתלק מישראל.

היא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא. נבח בה כלבא.

אמר לה מריה 'לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה' חניכיים, פירוש אחר ארבעת שיני
הכלב הארוכות שבהם הוא נושך.

אמרה ליה שקילי טיבותך ושדיא אחיזרי כבר נד ונד נעקר ממקומו - ומה שאתה
מנחמני הבל הוא.

[משנה] (5) אין פורסין נישבין ליונים וכו'

למדנו במשנה שצריך להתרחק ל' ריס (ד' מילין) מן הישוב, להלן מה הגמרא מקשה
על זאת:

ומי אזלי כולי האי?

והתנן מרחיקין את השוכן מן העיר חמשים אמה - שלא להפסיד התבואה והפירות
סביבות העיר.

(תירוץ) אמר אביי מישט שייטי טובא, במה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע כרסייהו
בחמשים אמה מליא ולכן אין לחשוש לאכילה מתבואת העיר יותר מזה, ומישט שלשים
ריס.

(קושיה) ותו לא?

והתניא בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס.

להלן שני תירוץ שהישוב מתייחס על מקרה מסוים

א. רב יוסף אמר בישוב כרמים שהולך מכרם לכרם עד למרחוק.

ב. רבה אמר בישוב שובכין שמדלג משוכך לשוכך.

(קושיה) ותיפוק ליה משום שובכין גופיהו! ר"ל מדוע נקט שהטעם הוא משום היונים

שבאים מרחוק (מאה מיל), הרי מלבד זאת ישנם שובכים של אחרים שקרובים בו.

1. איבעית אימא בדעובד כוכבים.

2. ואיבעית אימא בדהפקר.

3. ואיבעית אימא בדידיה השובכים, לכן משום הישוב אסרו.

סיכום - הדברים שצריך להרחיק

שוכך

צריך להרחיק מן העיר חמישים אמה - שלא יפסידו תבואה ופירות סביב לעיר.

לפרוס מצודות (שיעור הרחקה) -

מן הישוב ד' מילין.

אם יש ישוב של כרמים - אפילו מאה מיל אסור.

אם יש ישוב של שובכים - אסור אפילו מאה מיל: או משום השוכך של אחרים, או אפילו שאין
להם בעלים (או של גוי) אסור משום הישוב.

הדן עלך מרובה

[עד כאן דף פג עמוד א']

מתניתין

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת
ובושת.

1) בנזק - לומדים מעין תחת עין'.

כיצד? סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד
נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה שהרי הזיקו ומפסידו, שמים בכך משום
שאם היה נצרך היה מוכר את עצמו לעבד עברי. [יתבאר בגמרא (פד). שיטת ר"א ששמים
במזיק כמה הופחתו דמיו אם היה בלי רגלו או ידו וכו'.]

2) צער - לומדים מ'פצע תחת פצע'

כואו (או) בשפוד או במסמר, ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה,
אומדין כמה אדם כיוצא בזה, מי שהוא מעונג ורב צער וכאבו, רוצה ליטול להיות
מצטער כך [במקרה שיש גם נזק, יתבאר בגמרא שאומדין באדם המוכתב למלכות לקצוץ
את ידו בסייף כמה יתן לשליח המלך כדי לקוצצו בסם ללא צער].

3) ריפוי - לומדים מ'רפא ירפא'.

הכה חייב לרפאותו.

עלה בו צמחים פצע מלא מוגלה אם מחמת המכה, חייב, שלא מחמת המכה, פטור.
חייתה ונסתרה, חייתה ונסתרה, חייב לרפאותו.

חייתה כל צורכה, אינו חייב לרפאותו.

4) שבת - לומדים מ'רק שבתו יתן'.

כל ימי החולי רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן לו דמי שכירותו של כל יום שהרי
אינו ראוי למלאכה כבידה, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו:

5) בושת - לומדים מ'קצתה את כפה' (ממון).

הכל לפי המבייש, אדם קל שבייש בושתו גדול, והמתבייש, אדם חשוב שנתבייש בושתו
מרובה. [יתבאר לקמן (פו) שמשנה זו הולכת לפי ר"ש וכך הוא משער: עשירים, רואין אותן
כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם ועניים, כפחותים שבהם].

כעין לשון לעז שמדברים אותו לשון צח במדינה אחת יותר מבאחרת כי אונקלוס הגר תירגם
עד הגל הזה סהיד דגורא הדין ולבן קרא ליה יגר שהדומה ונ"ל לשון שדיבר לבן הוא לשון
סורסי ועל שם סוריא נקרא סורסי דסוריא היא ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד ועל שם
שקרובה לארץ ישראל אין לשון ארמי שלה צח כל כך.

שכך תוספות ד"ה לשון סורסי. נראה דלשון סורסי הוא לשון ארמי כדאמר (בראשית רבה פ' עה) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד תורה
דכתיב יגר שהדומה דכתיב כדן תימרן להון בכתובים דניאל ועזרא ולבן היה מארם
נהרים ודניאל נמי קורוהו לשון סורסי אף על גב דכתיב ביה וידברו הכשדים למלך ארמית והא
דנקט הכא בארץ ישראל לשון סורסי ובבבל נקט לשון ארמי אור"ת לפי שמעט משתנה

סיכום הדף היומי

שקלא וטריא

בבא קמא פג

לעילוי נשמת
דינה בת עטל ז"ל
עובריה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

ושמע מינה ממון.

מקור שני בברייתא - [2] 'לא תקחו כופר כו'

עתה הגמרא מבררת מדוע הברייתא הוצרכה להביא מקור נוסף:
ומאי אם נפשך לומר?

תו קא קשיא לתנא: מאי חזית דילפת ממכה בהמה, לילף ממכה אדם וכי כתיב
בפסוק לעיל כן ינתן בו היו ממש.
(דחיה) אמרי דנין ניזקין מניזקין, אין דנין ניזקין ממיטה - ר"ל אין זו סיבה מספקת
כדי להגיד שמטעם זה הוצרך פסוק נוסף.
לכן מבאר טעם אחר:

ומסיקה הגמרא אדרבה, דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה!
היינו דקתני אם נפשך לומר,

הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת -
לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן
חוזרין.

דרשות נוספות - לגבי רוצח

לא תעביד ביה תרתי דהיינו לא תשקול מינה ממון ותקטליה - מכדי רשעתו -
רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות.

לא תשקול ממון ותפטריה - לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע
למות היה ומספיק לכתוב, לנפש רוצח למה לוי? ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח
כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין.

למסקנה - המקור הראשון בברייתא מדוע נכתב

וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה מכה למה לוי?
אמרי אי מהאי הוה אמינא אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב, קמ"ל
מבהמה: מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין.
מקור שלישי - 'עין תחת עין' ממון (סברה) [נדחה]

תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון.
אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש?

אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה, היאך אני קורא ביה עין
תחת עין?

וכי תימא, כל כי האי שקיל מיניה ממונא? התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם
משפט השווה לכולכם.

(דחיה) אמרי מאי קושיא? דלמא נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול
מיניה.

דאי לא תימא הכי,

קטן אדם ננס שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה? התורה
אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השווה לכולכם אלא כיצד מסבירים את הפסוק
נשמה שקיל מיניה, נשמה אמר רחמנא נישקול מיניה.

ה"נ לגבי הפסוק 'עין תחת עין' נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה.

[עד כאן דף פג עמוד ב]

גמרא

מקור הדין - 'עין תחת עין' ממון הוא

להלן הפסוקים שהגמרא תדרוש אותם:

[שמות] עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל:

[ויקרא]

יד- ואיש כי יכה כל-נפש אדם מות יומת:

יח- ומכה נפש-בהמה ישלמנה נפש תחת נפש:

יט- ואיש כי-יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו:

כ- שגבר תחת שגבר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו:

כא- ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת[מיתה]

כב- משפט אחד יהיה לכם כגר כאשר יהיה כי אני יהיה אלהיכם:

[במדבר] לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מת יומת.

להלן הגמרא שואלת מדוע מסבירים שכוונת הפסוק של המזיק חבירו - 'עין תחת עין'
היינו תשלומי ממון ולא שמסבים אותו, כמשמעות הפסוק.

יבואר בסוגיא עשרה מקורות מהיכן לומדים זאת, וחלק מהם הגמרא דוחה.

אמאי?

עין תחת עין אמר רחמנא.

אימא עין ממש?

ברייתא - שני מקורות

לא סלקא דעתך דתניא-

בברייתא זו מבואר שיש שני מקורות מהיכן לומדים זאת. במקור הראשון ישנו הקש
(ה"א) או גזרה שווה (מסקנה) בין תשלומי אדם לתשלומי בהמה, ובהמשך הגמרא
דנה מהיכן לומדים זאת. ובהמשך הגמרא תבאר מדוע הוצרך להביא פסוק נוסף, וגם
מה לומדים מהפסוק הראשון לפי המסקנה - כדלהלן:

יכול סימא את עינו, מסמא את עינו קטע את ידו, מקטע את ידו? שיבר את רגלו,
משבר את רגלו?

[1] ת"ל מכה אדם ומכה בהמה - מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם
לתשלומין.

ואם נפשך לומר-

[2] הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי
אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין.

מקור ראשון - [1] לימוד נזקי אדם מזקי בהמה [נדחה]

הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת?

(דחיה) ההוא בקטלא כתיב דהיינו ברוצח!

אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמך ליה שכד ואיש כי יתן
מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו.

(קושיה) האי לאו מכה הוא שכתוב 'כי יתן'??

(מסקנה) הכאה הכאה קאמרינן ולומדים מגד"ש שאפילו שאינם דומים זה לזה (כמו 'ושב
הכה' - 'ובא הכהן' לענין נגעים): מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין, אף הכאה
האמורה באדם לתשלומין.

כעת הגמרא מקשה שלכאורה ישנו פסוק מפורש לגבי נזקי אדם (יז) ומבואר שצריך
לינטל ממנו אותו אבר שהזיק משל חבירו - כדלהלן:

(קושיה) והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת כלומר ינטל אברו ומית אותו,

שאינו לומר מיתה ממש שהרי בהמשך (כ) כתוב 'עין תחת עין'.

(תירוץ) בממון:

ממאי דבממון אימא במיתה ממש?

לא סלקא דעתך:

(1) חדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה.

(2) ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו

דמכה בהמה דמיתתי לעיל וי"ל [2] דמכה בהמה איצטריך לתנא דבי חזקיה ומאן דלית ליה
דריש בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד): מה מכה בהמה לרפואה פטור [גם מקיז דם לאביו
לרפואה פטור] כו' א"נ [1] כיון דהדר ליה ממכה אדם דהוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי
קרא דמכה נפש בהמה דסמך לאיש כי יתן מום ולפי זה מצי למגרס וסמך ליה דמשום דסמך
ליה נקט האי קרא ולא משום סמוכים.

שכד תוספות ד"ה מתני' החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמך ליה ואיש כי יתן. [1] נראה לר"י
דל"ג וסמך ליה דהא מכה סמוכים לא דריש אלא מכת ג"ש כדאמר לקמן אן הכאה הכאה
קאמרינן ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח האי מכה מכה למה לי
משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה
אדם ומאי קושיא והלא מכה סמוכים הוא בא ומכה אדם אין סמוך לאיש כי יתן מום [פסוק יט]
וא"ת וכיון דמג"ש קא יליף למה הוצרך לאתויי קרא דמכה נפש בהמה ישלמנה ושביק קרא
ניתן לקבל את סיכומו 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.